

Don Carlos și imperativul clasicității

Romantic convertit la clasicism în spirit iluminist, Friedrich Schiller a fost înnoțit la 1802, urmând ca opera lui să înnoțeze în veac. Ceea ce s-a întâmplat și la TVR, având în vedere că – așa cum spune G. Călinescu – românii au experiență în materie de romantism clasic, marea literatură fiind întotdeauna de stil clasic.

Într-un climat de căutări contradictorii, mai mult sau mai puțin sterile, Eugen Todoran – autorul acestei montări TV – pare a fi fost călăuzit de câteva clasice principii ce l-au aliniat la buna tradiție a teatrului de televiziune. Procedând la un decupaj rezizoral riguros, a aspirat la o formulă perfectă, adecvată deopotrivă modului de comunicare, publicului virtual și, în ultimă instanță, textului. La lectură, piesa fascinează și astăzi prin extraordinara dinamică psihologică, dar și prin actualitatea perenă a temei de fond.

Schiller a conceput această dramă de idei travestită în poem dramatic într-o Germanie feudală, măcinată de lupte fratricide pentru hegemonie, la care se raportează direct povestea „de familie”, dar scriitorul a avut și scrupulul unei amănunțite documentări, finalizată prin studiul „Istoria descătușării de sub dominația spaniolă a Țărilor de Jos Reunite”, publicat în 1788. Un an după apariția piesei, al cărei subiect contorsionat este totuși rezumabil într-o frază: Infantele Spaniei, Don Carlos, îndrăgostit de mama sa vitregă inițial sortită lui ca soție, e îndemnat de către Marchizul de Posa, prietenul său din copilărie, să plece să elibereze Flandra, dar Filip al II-lea, tatăl său, descoperind afinitățile de netăgăduit dintre el și regină, nu șovăie să-și dea unicul fiu pe mâna Inchiziției. Identificând esența tragicului în duplicitatea individualităților antitetice și în antagonismele sociale ireductibile, dramaturgul descifra sensul devenirii prin prisma prezentului, transfigurând realitatea în perspectiva universalității. Astfel, nodul gordian al intrigilor de la Curtea regală a Spaniei de secol XVI își află corespondențe și în viciatul climat politic al contemporaneității, mai ales că accepția noțiunii

de viitor vehiculată de eroul revoluționar a rămas la fel de utopică. Concepția estetică schilleriană – nu întâmplător apreciată drept o culminație a umanismului clasic – rezonează cu filosofia istoriei pe care scriitorul nu doar o preda, ci o și practica: „Idealurile de libertate și egalitate nu se pot realiza nici în imperiul forțelor materiale, nici în cel sacru al legilor, ci doar în acela al jocului și aparentei, Teatrul”.

Specific dramei germane, versul pentaimbic (care își regăsește virtuțile în traduceriile lui George Coșbuc și Alexandru Philippide) probează deosebita capacitate de configurare a personalității eroilor, sonoritatea melodică a replicilor presupunând un intrinsec acompaniament muzical (lucru remarcat atât de autorul însuși, cât și de Giuseppe Verdi, care lansa, în 1867, opera omonimă). Elanul emoțional, fervoarea patetică, pasionalitatea maiestuoasă își găsesc inspirat ecou în dimensiunea lirică asigurată spectacolului TV de corul Operei Naționale.

Directorul de imagine Cristian Nicolau a elaborat, la rândul-i, o viziune plastică de subtilă elasticitate, înglobând detaliul fizionomic în austerul decor de sorginte medievală (scenografia: arh. Teodora Dinulescu). Emblematica ogivă conferă un relief aparte portretelor umane, ce au prins viață datorită somptuoșității costumelor create de Eugenia Botănescu și – desigur – nu în ultimul rând, interpreților.

„In Tirannos”, motto-ul atribuit unei piese anterioare, ar putea funcționa și în legătură cu personajul lui Filip al II-lea, dacă ar fi să se ia în considerație aparența, despotismul său de o cruzime inimaginabilă. Dar ceea ce-l individualizează este tocmai vulnerabilitatea pe care Mircea Albuлесcu i-o induce neostentativ acestui ins îmbătrânit de uzura atrocităților comise cu sânge rece și mai ales de gândurile care-l frământă fără încetare, căci monarhul nu și-a pierdut luciditatea și nici puterea de discernământ, e conștient de buna-credința a celui ce nu se lasă cumpărat, așa cum știe și prețul sfaturilor unor sfetnici răuvoitori. Dincolo însă de impozanta statură inflexibilă se ghi-cește omul slab și labil. Nu-și iubește soția și se pretează la șantaj josnice. Iar orgoliul puterii – pe care, de fapt, de mult nu o mai deține – îi întunecă rațiunea. În ciuda prerogativelor dictatoriale, acest tiran e doar o marionetă. O mario-

netă la discreția unei autorități supreme reprezentate, pentru vremea respectivă, de un Mare Inchizitor, anume imaginat de Schiller (de Istoria însăși!) lipsit de vedere. Cu un machiaj excelent, Florin Zamfirescu îl înfățișează terifiant: deși are ochii scurși din orbite, pare că vede totuși, posedând un simț în plus. Conformându-se acestui spirit malefic, duhovnicul Domingo – Ion Pavlescu nu are altceva de făcut decât să-l propage și acoliților: Ducele de Alba – Dragoș Pâslaru, infatuit de scurtă respirație, Conte de Lerma – Ion Siminie, servil colporteur, Prințesa de Eboli – Irina Movilă, pervers-ingenuuă, etalând deopotrivă suferința capriciilor neîmplinite și voluptatea răzbunării îndelung pregătite. Elisabetei de Valois Elvira Deatcu îi atribuie nu doar o specială frumusețe exterioară, ci și una sufletească deosebită, onestitatea susținându-i demnitatea de regină tranzaționată pe criterii politice, obligată să renunțe la o dragoste împărțită, pe care multă vreme reușește să o ascundă, trădând-o doar prin câte o sclipire fugară a privirii. Lui Don Carlos Marius Stănescu îi redă exact vibrația juvenilă a incertitudinilor unui tânăr de 23 de ani, marcat de soartă: nașterea sa a însemnat moartea mamei; iar mama vitregă i-a fost logodnică și nu-i mai poate fi iubită. Eroul face eforturi să se salveze atunci când i se oferă ocazia, ar dori să poată să se sacrifice pentru o cauză nobilă, dar e târît înapoi în mocirla trivială a intereselor meschine, trăind mereu cu acuitate senzația că e trădat în dragostea filială, în iubire, în prietenie. Polarizează atenția generală Marchizul de Posa, creat de Adrian Pintea cu toată grandoarea convenită celui ce se declară „cetățean al vremurilor care vor veni”. Un vis pe care personajul îl trăiește cu ochii deschiși și în care crede cu înflăcărare, prezentându-l însă în termenii foarte preciși ai unui adevăr iluzoriu, ai unei libertăți mitice, ai unui ideal utopic. El însuși este prins în teribilul vârtej al conspirațiilor de duzină, devenind victima propriilor mașinațiuni nefaste, dar cu scop înălțător: salvarea tânărului său prieten regesc, urgisit de propriul tată, și orientarea lui către o luptă generoasă de eliberare a popoarelor îngenunchate în mod arbitrar.

Nuanțe, semitonuri, speranțe, șovăieli, abandonuri, reveniri sunt, toate, surprinse și puse în valoare de montajul rafinat al Margăi Niță, cu relevanță în alternarea tensiunilor dramatice ale acestei suite de clasice ritme, oglindind în timp conflictul ireconciliabil dintre putere și cinste, voință și puțință, ideal și realitate.

IRINA COROIU

Adrian Pintea și Elvira Deatcu în Don Carlos de Fr. Schiller la TVR (regia: Eugen Todoran)

